

21.10.2003

2949/2/02

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha Haapamäki

PÄÄTÖS TELEVALVONTAA KOSKEVASSA ASIASSA

1

ASIA

Varkauden käräjäoikeuden ja Varkauden seudun kihlakunnan poliisilaitoksen 18.11.2002 toimittamillani tarkastuksilla kävi ilmi, että Varkauden käräjäoikeus oli 8.1.2001 komisario C hakemuksesta myöntänyt televalvontaluvan PK 01/2. Tapauksessa poliisi oli tutkinut henkirikosta ja televalvontavaatimuksessa todetaan, että televalvontatietojen saamisella epäillyn (X) äidin (A) hallitsemista puhelinliittymistä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Televalvontavaatimuksessa mainitaan, että ko. kahden liittymän haltija on A, joka oli myös toisen liittymän käyttäjä; toisen liittymän käyttäjäksi vaatimuksessa mainitaan B. A ja B eivät olleet kyseisessä esitutkinnassa epäiltyjä tai asianomistajia.

Kun televalvontaa ei pakkokeinoin perusteella saa kohdistaa kuin rikoksesta epäillyn tai asianomistajan hallussa olevan tai hänen muuten oletettavasti käyttämäänsä teleliittymää, otin omasta aloitteesta poliisin ja käräjäoikeuden menettely tutkittavaksi.

- - -

3

RATKAISU

3.1

Tapahtumatietoja

Varkauden seudun kihlakunnan poliisilaitos tutki henkirikosta. Asian tutkinnanjohtajana oli komisario C.

Epäilty X oli asian pääkäsittelyn aikana väittänyt soittaneensa tiettyyn aikaan äidilleen yleisöpuhelimesta. X ei kuitenkaan ollut pystynyt yksilöimään käyttämäänsä yleisöpuhelinia, joten televalvontatietoja ei ollut voitu pyytää X:n käyttämästä liittymästä. Mikäli X:n kertomus olisi voitu näyttää paikkansa pitäväksi, olisi sillä ollut erittäin tärkeä merkitys erityisesti siksi, että näin olisi voitu osoittaa X:n poistuneen rikospaikalta ennen rikosta. Asiassa syyttäjänä toiminut johtava kihlakunnansyyttäjä D oli pyytänyt poliisia tutkimaan, pitikö X:n ilmoitus paikkansa.

Teleliittymien haltija eli epäillyn äiti A oli antanut suostumuksensa televalvontatietojen hankkimiseen.

Tämän jälkeen komisario C oli tehnyt edellä kerrotun televalvontavaatimuksen, ja käräjäoikeus oli myöntänyt luvan.

3.2

Oikeudellinen arviointi

Oikeusohjeet

Televalvonnan edellytyksistä säädetään pakkokeinolain 5 a luvun 3 §:ssä. Sen (tapahtuma-aikaan voimassa olleen) 1 momentin mukaan, kun oli syytä epäillä jotakuta

- 1) rikoksesta, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin neljä kuukautta vankeutta,
- 2) automaattiseen tietojen käsittelyjärjestelmään kohdistuneesta rikoksesta, joka on telelaitetta käyttäen tai huumausainerikoksesta, tai
- 3) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä, esitutkintaviranomaiselle voitiin antaa lupa kohdistaa televalvontaa epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleliittymään taikka tilapäisesti sulkea tällainen liittymä, jos televalvonnalla saatavilla tiedoilla tai teleliittymän sulkemisella voitiin olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Lainkohdan 2 momentin mukaan esitutkintaviranomaiselle voitiin asianomistajan suostumuksella myöntää lupa kohdistaa televalvontaa tämän hallussa olevaan tai muuten käyttämän teleliittymän siltä osin kuin se oli tarpeen 1 momentissa tarkoitetun rikoksen selvittämiseksi.

Televalvontaa ei pakkokeinolain perusteella saanut (eikä nykyäänkään saa) kohdistaa muun kuin epäillyn tai asianomistajan hallussa olevaan tai hänen muuten oletettavaksi käyttämäänsä teleliittymään, ei edes liittymän haltijan suostumuksella.

Kannanotto

Tässä tapauksessa on ollut selvää, että epäilty X ei ollut käyttänyt televalvonnan kohteena olleita liittymiä vaatimuksen tarkoittamana aikana eikä kysymys myöskään ole ollut asianomistajan käyttämistä liittymistä. Silti lupa on myönnetty, vaikka (kuten sisäasiainministeriön poliisiosastonkin toteaa) C:n ei olisi tullut esittää televalvontavaatimusta, koska se ei ole perustunut lakiin.

Asiasta päättäneen nykyisen hovioikeudenneuvoksen E:n mukaan hän ei tullut tietämään siitä, että kysymys ei ollut epäillyn käyttämästä liittymästä. E kertoo tulkinneensa tilanteen niin, että kysymys on ollut tilanteessa, jossa epäilty on oletettavasti käyttänyt äitinsä liittymää. Tällainen käyttöolettama sinänsä voidaankin yleensä perustellusti tehdä perheenjäsenten ollessa kysymyksessä (ks. hallituksen esitys 22/1994 s. 33).

Totean, että kysymys näyttää olevankin siitä, että poliisilla ollut tieto siitä, minkälainen tilanne tarkkaan ottaen oli, ei ollut välittynyt asian ratkaisseen E:n tietoon. Vaimus on selvityksen mukaan käsitelty komisario C:n läsnä ollessa, joten kaikki mahdollisuudet televalvonnan edellytysten perin pohjaiseen läpikäymiseen ovat olleet olemassa. Lopputulos on joka tapauksessa ollut se, että käräjäoikeus on myöntänyt televalvontaluvan tilanteessa, jossa siihen ei tosiasiallisesti ole ollut lain mukaisia edellytyksiä.

Kuitenkin sen selvittäminen, onko C tai E taikka molemmat mahdollisesti laiminlyöneet velvollisuutensa asian käsittelyssä vai onko kysymys pelkästään väärinkäsityksestä, lienee tässä vaiheessa käytännössä mahdotonta. Katson myös, että tapahtunut lainvastaisuus on merkitykseltään varsin vähäinen erityisesti, kun otetaan huomioon, että liittymänhaltija oli antanut suostumuksensa televalvontaan. Pidänkin riittävänä, että kiinnitän komisario C:n ja hovioikeuden neuvos E:n huomiota tapahtuneeseen ja edellä lausumaani siitä, että televalvonta voidaan myöntää vain epäillyn tai asianomistajan käyttämään teleliittymään. Tässä tarkoituksessa lähetän heille tämän päätökseni.

Vaikka viimekätinen vastuu vaatimuksen tekemisestä ja sen sisällöstä kuuluu komisario C:lle, kiinnitän tapahtuneeseen myös johtavan kihlakunnansyyttäjän D:n huomiota. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lainsäädännön kehittäminen

Tapaus on mielestäni varsin kiinnostava yleiseltä kannalta. Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian yhteydenpidossa sisäasiainministeriön poliisiosaston kanssa on tullut esiin muitakin tapauksia, joissa olisi hyvin perusteltu rikostutkinnallinen tarve saada televalvontatietoja muutenkin kuin epäillyn tai asianomistajan käyttämistä teleliittymistä. Näissä tapauksissa on vielä ollut niin, että teleliittymän haltija olisi itse erittäinkin halukas varsin törkeän rikoksen selvittämiseksi sallimaan tietojen hankkimisen. Tämä ei kuitenkaan nykyisen lain mukaan ole mahdollista.

Voi mielestäni esittää kysymyksen, onko se, että televalvontatietojen saaminen on pakkokeinolaissa ehdottomasti rajattu vain epäillyn ja asianomistajan liittymiin, perusteltua – ainakaan tilanteissa, joissa liittymän haltija tähän suostuu ja joissa kysymys on niin vakavista rikoksista, että televalvonta yleensä on mahdollista. Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 11 §:n 2 momenttiin viitaten saatan tämän havaintoni oikeusministeriön ja sisäasiainministeriön tietoon mahdollisia toimenpiteitä varten.